

سال ۱۴۳۸ - جلسه ۳ - لزوم رعایت حال دیگران

در عین صلابت در راه حق

أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

و صَلَّى اللَّهُ عَلَى سَيِّدِنَا وَ نَبِيِّنَا أَبِي الْقَاسِمِ مُحَمَّدٍ

وَ عَلَى آلِهِ الطَّيِّبِينَ الطَّاهِرِينَ وَ اللَّعْنَةَ عَلَى أَعْدَائِهِمْ

أَجْمَعِينَ

وَ لَوْ خِفْتُ تَعْجِيلَ الْعُقُوبَةِ لَاجْتَنَبْتُهُ لَا لِأَنَّكَ أَهْوَنُ

النَّاظِرِينَ وَ أَخَفُّ الْمُطَّلَعِينَ بَلْ لِأَنَّكَ يَا رَبِّ خَيْرُ

السَّاتِرِينَ وَ أَحْكَمُ الْحَاكِمِينَ وَ أَكْرَمُ الْأَكْرَمِينَ.

اگر ترس از تعجیل عقوبت داشتم قطعاً مرتکب

گناه نمی‌شدم، و این نه به این جهت است که تو در

نظارت خودت سستی می‌کنی و فرد سستی هستی و

در اطلاع بر افعال و بر کردار و بر نفوس اطلاعات

اطلاع ناقص و بی‌مقدار و بی‌ارزش است. بلکه از

این جهت من مرتکب گناه می‌شدم و می‌شوم که تو

بهترین پوشاننده هستی و در مقام حکومت بهترین
حاکم هستی و در مقام کرامت بالاترین مرتبه از
کرامت و عظمت و مجد و گذشت را داری.

خب عرض شد خدمت دوستان که این مسئله
طبیعی است که انسان، بالاخره بشر است و میل او و
خواست او نسبت به مسائل دنیا و شهوات و غفلت‌ها
و کثرات، این یک خواست و میل طبیعی است. خدا
انسان را به این دنیا آورده و دارای نفس قرار داده و
نفس از باب حبّ به ذات، حبّ به آثار ذات را هم
طبعاً واجد است و در مقام جلب منافع و دفع مضار
نفس از دایره حدود پا بیرون می‌گذارد و هر چه بر
انسان بگذرد این مسئله بیشتر می‌شود. هر چه سن
بر انسان بگذرد این قضیه بیشتر می‌شود، تمایلاتی
که اطفال نسبت به مسائل دنیوی دارند شما این
تمایلات را نگاه کنید ببینید در چه حد است، خیلی
در حد پایین است. اصلاً شما می‌خندید نسبت به
کارهایی که بچه‌ها می‌کنند، انگار دنیا برایشان
اهمیتی ندارد، چیزی از آنها گرفته بشود یا به آنها داده
بشود خیلی ارزش ندارد، میزان تصرفات آنها را

نسبت به افراد بزرگسال بخواهید نگاه کنید اصلاً می‌بینید چقدر این پایین است، چقدر از دنیا کم را می‌خواهد، به کم قناعت می‌کند. در مقام بذل و بخشش می‌بینید چقدر اینها راحت از یک چیزی می‌گذرند خیلی راحت و حتی افراد بزرگ به این آسانی نمی‌گذرند.

یک روایتی است جالب از رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم می‌فرمودند: **انی احب من الاطفال اربعة**^۱ [خمسه] من چهار چیز را از بچه‌ها دوست دارم بچه‌ها چهار خصلت دارند یکی اینکه بیکون، اینها گریه می‌کنند گریه ناشی از ظهور رحمت است، در مقابل خنده که البته حالت قهقهه و اینها که جنبه حیوانی و کثرات دارد، اما تبسم اشکالی ندارد و جای خود دارد.

---

^۱ کتاب «زَهْرُ الرَّبِيعِ» سید نعمت الله جزائری، طبع سنگی، ص ۲۵۹. اِنِّیْ اَحَبُّ مِنْ الصَّبِیَّانِ خَمْسَةَ خِصَالٍ: الْاَوَّلُ اَنَّهُمْ الْبَاكُونَ؛ الثَّانِیْ عَلَی التُّرَابِ یَجْتَمِعُونَ؛ الثَّلَاثُ یَخْتَصِمُونَ مِنْ غَیْرِ حَقْدٍ؛ الرَّابِعُ لَا یَدَّخِرُونَ لِغَدٍ؛ الْخَامِسُ یُعَمَّرُونَ ثُمَّ یُخَرَّبُونَ. «من پنج کار اطفال را دوست دارم: اول آنکه پیوسته گریانند؛ دوم آنکه بر سر خاک گرد می‌آیند؛ سوم آنکه بدون حقد و کینه با هم دعوا می‌کنند؛ چهارم آنکه برای فردا چیزی را ذخیره نمی‌نمایند؛ پنجم آنکه خانه می‌سازند و سپس آنرا بدست خودشان خراب می‌کنند.»

حالت گریه حالت رحمت است و این حالت رحمت در هر دو جنبه حزن و جنبه انبساط و بهجت برای انسان حاصل می‌شود در هر دو قضیه، هم انسان نسبت به یک مسئله ترحم کند حالت گریه و بکاء برایش پیدا می‌شود، مجلس مصیبتی برود نسبت به بازماندگان حالت ترحم پیدا می‌شود، عزیزی را از دست بدهد حالت گریه و بکاء برایش پیدا می‌شود، آن جنبه آن رحمت و رأفت در هنگام حزن برای انسان موجب بکاء می‌شود، در مجالس اهل بیت، مجالس عزای سید الشهداء یا ائمه شرکت کند، ذکر مصیبتی بشنود، خب حالت بکاء برای انسان پیدا می‌شود و این طبیعی است، این یک مسئله طبیعی است که انسان وقتی که یک تعلقی را نسبت به یک شخصی احساس می‌کند آن تالماتی که برای او به دست آمده آن تآلمات هم مقداری به او منتقل می‌شود و این موجب بکاء می‌شود. حالت بکاء حالت این رحمت است.

حافظ خدا رحمتش کند می‌فرماید که

هر گنج سعادت که خدا داد به حافظ ** از یمن

دعای شب و ورد سحری بود

شعر دیگر دارد که خیلی عجیب می گوید، واقعا معجزه می کند:

حافظ ز دیده دانه اشکی همی فشان *** باشد که مرغ وصل کند قصد دام ما

یعنی مرغ وصل به دنبال دانه می گردد، آن دانه در این دنیا اشکی که از چشم شما می آید آن باعث جلب آن رحمت خاص و خلاصه نزول برکات خاصه و نعمت های خاصه می شود که می آید و بر قلب افاضه می شود.

ما در پیاله عکس رخ یار دیده ایم *** ای بی خبر ز لذت شرب مدام ما

خیلی عالی می گوید، خیلی عالی، چرا هی ما را مسخره می کنی، اینها چه هستند، که هستند، حرفشان چیست، برو پی کارت! برو با همان افکار خودت خوش باش! با همان بر سر و کله هم زدن روزمره برو خوش باش! چه کار به کار ما داری، ما که کاری به کار تو نداریم، تو چه کار داری، ما کاری به کار تو نداریم، هر کاری می خواهی بکنی برو

بکن. خطابش به مردم دنیاست به اهل دنیا و آنهایی که دنبال این بزن و بکوب و در سر هم بزن و این در جهات مختلف دیگر مسائل مختلف، مسائل مالی، مسائل دنیوی، سیاسی، ریاسات و امثال ذلک هر چه که هست که اسم دنیا را بر او می توان گذاشت، حافظ دارد به همه می گوید، می گوید بروید پی کارتان، ما کاری با شما نداریم. ما در پیاله، یعنی در آن جامی که داریم می خوریم مرتب و دمام هم داریم می خوریم نه یک دفعه بخوریم بعد برود تا ماه دیگر، نه بابا صبح و ظهر و شب همه اش دارد می آید، ما در پیاله عکس رخ یار دیده ایم، یار پیش ماست، ما در این پیاله یار را در کنار گرفته ایم تو کجایی؟ چه خبر داری اصلا از این عوالم؟ و کجا می دانی آن لذت شرب مدام ما را؟ شرب مدام مرتب داریم می خوریم، خب نوش جاننش، خیلی خوب چیزی است. اگر حافظ از اینها نخورد کی می خواهد بخورد دیگر، چه کسانی؟ اگر اینها نبودند و اشعار اینها نبود و این بزرگان، این اولیای خدا و این مطالب از این بزرگان نبود معلوم نبود که ما خلاصه حالا جرقه ای،

روزنه‌ای، مطلبی، چیزی، خیال می‌کردیم همه‌اش همین است دیگر، خیال می‌کردیم دنیا همین است، بهشت هم همین است، دنیا هم همین است، جهنم هم همین است همین‌هایی که دارند می‌گویند.

اینها آمدند پرده را زدند کنار، مطالب جدیدی گفتند، گفتند که نگاه نکن به این حرفها، نگاه نکن به این مطالب، نگاه نکن به این داد و بیدادها، نگاه نکن به این شعائر و کذا و بیا و بروها، نگاه نکن به کسانی که دم از منیت و اینها می‌زنند و خدا را کردند در کیسه گذاشتند در جیب‌شان! گفتند اصلاً هر چه هست همینی هست که اینجاست و جای دیگر خبری نیست، نگاه به اینها نکن!

برون آی از سرای ام هانی ** بخوان مجمل

حدیث لنترانی^۱

بیا بیرون از این حرفها بیا بیرون، از این مسائل بیا بیرون، از این مطالب بیا بیرون، بیا بین چه خبر

---

^۱ گلشن راز، شیخ محمود شبستری (برون آی از

سرای ام هانی بگو مطلق حدیث من رآنی)

است. واقعا و جداً اگر این بزرگان نبودند و ما اینها را نمی‌دیدیم (بالاخره ما در زندگی مان دیدیم دیگر، شماها هم دیدید دیگر، حالا آنهایی که خب سنی ازشان گذشته ارتباطی با مرحوم آقا رضوان الله علیه داشتند، می‌دیدند و استفاده می‌کردند و خب کم و بیش هم ما به اندازه فهم و فکر و سعه وجودی خودمان حالا یک درکهایی هم داشتیم) اصلاً معلوم نبود الان کجا بودیم، جداً معلوم نبود کجا بودیم. حالا نمی‌گوییم شارب خمر و از دیوار بالا برویم و نمی‌دانم پولها را برداریم و فرار کنیم و برویم، نه، حالا آن‌طوری هم شاید نبودیم، ولی بالاخره در همین اوضاع بودیم دیگر، یک روز دنبال این، یک روز دنبال آن. اما آنچه را که دیدیم و شنیدیم و احساس کردیم مگر می‌گذارد دیگر دنبال اینها برویم؟ مگر ول می‌کند ما را؟ مگر ول می‌کند؟ یک دفعه در یک مجلسی بودیم، چند تا از رفقا نشسته بودیم، یکی از ما یک سوال گفت آقا ببخشید ما جسارت می‌کنیم اما بالاخره این سوال ما را جواب بدهید دیگر در ذهن ما آمده می‌خواهیم از خود شما

بشنویم گفتم بگو آقا خجالت نکش، گفت اگر امشب
بیایند به شما بگویند فلان موقعیت را می‌خواهیم
فردا صبح به شما بدهیم یعنی بالاترین چیزی که
می‌شود تصور کرد در این عالم، گفتم همین امشب
چنان می‌گذارم از ایران می‌روم آن طرف دنیا که کسی
اصلاً نتواند تا صد سال دیگر من را پیدا کند! تا صد
سال دیگر. مگر بیکارم؟ مگر دنبال دردرس هستم؟
آدم مگر دنبال دردرس می‌گردد؟ بابا! یک نان و پنیر
و سبزی گیر می‌آید و می‌خوریم و سرمان هم یک
متر در دو متر می‌خواهیم و ان‌شاءالله نفسی هم باقی
است خدا را شکر می‌کنیم، چه داری می‌گویی این
حرفها چیست؟ خودت خنده‌ها نگرفت؟ گفت
حالا خنده‌ام گرفت دارم می‌گویم. خودش هم
می‌خندید چند تا بودند از رفقا. خودش هم
می‌خندید گفت حالا جسارت کنیم سوال کنیم، گفتم
خب این هم جواب تو. گفت جواب هیچل هیچول
است. سوال آن باشد جوابش هم بالاخره یک چیزی
آدم می‌گوید.

این بزرگان آمدند راه را به ما نشان دادند، گفتند

اگر حساب حساب علم است علم ما کمتر از بقیه
نبوده اگر بیشتر نبوده کمتر نبوده، اگر حساب حساب
اطلاع بر مسائل دنیا است اگر ما بیشتر از بقیه اطلاع
نداشته باشیم کمتر نداریم، اگر حساب حساب
تجربه است خب تجربه ما کمتر از دیگران نیست.
آن عمری که بقیه می کنند آن عمر را هم ما کردیم،
آن مطالبی که بر بقیه می گذرد آن مطالب هم بر ما
گذشته، آن فهم و ادراکی که خیلی ها مدعی هستند
ما بیشترش را داریم. ما فهمیدیم همه اینها کسک
است، همه اینها پشم است، آمدیم دنبال یک مطلب
دیگر و رفتیم و رسیدیم و حق را دیدیم و تا آخر عمر
هم پایش ایستادیم، حق را دیدیم و تا آخر هم همین
است و هر روز هم با تاکید و با استحکام و با اتقان
بیشتر و با جزم مبرم تری ما پای مطلب ایستاده ایم
شما هم بفرمایید، شما هم بیایید.

دو بار مرحوم آقا به بنده فرمودند در دو جای
مختلف، یک دفعه من رفتم یک خوابی برای ایشان
نقل کردم وقتی گفتم ایشان یک سری تکان دادند و
بعد رو کردند به من گفتند آقا سید محسن اگر دنیا را

می خواهی ناشناس بمان، اگر آخرت را می خواهی
ناشناس بمان! خب من مطلب را فهمیدم دیگر،
مسئله را متوجه شدم قضیه چیست. یک مرتبه هم
همین طور بدون مقدمه من رفته بودم خدمت ایشان،
البته این دومی در همین ماههای آخر حیاتشان بود،
همین طور بدون مقدمه نشسته بودیم رو کردند به من
و فرمودند که نگاه کن بین هر چه به نظرت صحیح
می آید همان را پیگیری کن و کاری به دیگران نداشته
باش و دنیا را برای همیشه رها کن، خیلی این
عبارت‌ها برای من عجیب بود، عجیب خب نه اینکه
عجیب از نظر... بالاخره خب ما می دیدیم ایشان را،
دأب ایشان را می دیدیم و راه و روش ایشان را ما
مشاهده می کردیم. وقتی که ایشان آمدند در ایران و
مهاجرت کردند از نجف این مهاجرت به دستور
استادشان بود، به دستور استاد بود و بیست و دو سال
حدود بیست و دو سال در اینجا توقف کردند و
مسجد می رفتند و با دوستانشان بودند با رفقایشان
بودند.

و در این مدت خیلی عجیب بود که همین طور

رفقای ایشان در حال تغییر و تحول بودند، در یک زمان با یک سری بودند، بعد آنها تغییر پیدا کردند، بعد افراد دیگری پیدا شدند، بعد آنها تغییر پیدا کردند، البته ضمائی داشت و بعد در این اواخر یک سری دیگری پیدا کردند. آنچه که من در حالات ایشان مشاهده می‌کردم در این تغییر و تحولات این بود که همیشه ایشان خودشان بودند، در همه این تغییرها در همه این ارتباطات در همه اینها، من هیچ تعلقی در ایشان ندیدم - البته خب نسبت به رفیق انسان تعلق دارد، آن یک تعلق الهی است، آن در جای خودش محفوظ است - سوای از این، جدای از این که حالا فرض بکنید که این یک هوای جمعی را داشته باشند و مواظب باشند: آخ یکی کم نشود و هی یارگیری بکنند و فلان و یک هم‌چنین چیزهایی را ما اصلاً نمی‌دیدیم و جهات مختلفی که به وجود می‌آمد این مسئله را من در ایشان کاملاً مشاهده می‌کردم.

در عین محبت بسیار و مردانگی بسیار و عطوفت بسیار نسبت به افرادی که با آنها بودند و حشر و نشر

داشتند به نحوی که در میان دوستانشان ضرب المثل بودند، یعنی جمع بین این دو جنبه، خب این چطور می شود که یک شخصی در عین این که این قدر نسبت به دوستانش... نسبت به یکی از دوستان ایشان که الان در قید حیات است و خداوند ان شاء الله ایشان را سالم بدارد، از افراد و دوستان خیلی سابق، خود ایشان برای من تعریف کرد در وقتی که ایشان در بیمارستان بودند و مرحوم آقا چشمشان را عمل کرده بودند، ایشان هم می آمد و بسیار محبت می کرد و غذا می آورد و آبمیوه می آورد و نمی دانم خیلی محبت می کرد هر روز می آمد سر می زد (ایشان کسالتی دارند ان شاء الله خدا شفا بدهد) ایشان برای من تعریف می کرد و می گفت آقا سید محسن من یک قضیه ای برای شما بگویم: من مریض شدم - از همان دوستان رتبه اول شاگردان مرحوم آقای انصاری که اتفاقا ایشان با خود مرحوم آقای انصاری هم نسبتی دارند - می گفتند که من مریض شدم اطبا کسالت ما را تشخیص ندادند و هی مرتب ضعف و اینها برای ما پیش می آمد و تشخیص ندادند، تا اینکه

بالاخره گفتند که این طور که نمی شود این وضعی که شما دارید، و شما بهتر است در همین بیمارستان شوروی در خیابان شمیران بستری بشوید تا اینکه بفهمند بیماری شما چیست - و کسی هم متوجه نشد - ما در آنجا بستری شدیم، خب بالاخره آن بیمارستان مثل سایر اینها هفته‌ای دو روز ملاقات داشت و آن هم بعدازظهر بود یک دو ساعتی در بعدازظهر روز یکشنبه و چهارشنبه ملاقاتی بود. ما در آنجا بستری شدیم و مدتی گذشت تازه اینها متوجه شدند که ما چه بیماری داریم و مرض ما چیست. یکی دو هفته‌ای طول کشید و یکی دو هفته هم طول کشید تا اینکه اینها مشغول مداوا بشوند، حدود یک ماه. (البته تا آنجایی که در نظرم است اگر اشتباه نکنم این مدت بیماری ما طول کشیده بود) می گفتند این پدر شما هر روز - حالا منزل ما کجا بیمارستان شوروی کجا! منزل ما احمدیه دولاب بود و خیابان آهنگ و آن ته تهران، آن هم در یک شرایطی که در آن زمان من به یاد دارم، من طفل بودم، من خیلی کوچک بودم، بیش از یک کیلومتر و نیم باید

پیاده جاده خاکی و کوچه‌ها را طی می‌کردی تا می‌رسیدی به خیابانی که ماشین تردد داشت، اصلاً ماشین تردد نمی‌کرد، بیش از یک کیلومتر و هر روز برای مسجد هم همین راه را طی می‌کردند، ظهر و شب. - ایشان می‌گفت که هر روز این پدر شما از این عصاره که مادر شما (خدا رحمتش بکند) می‌گرفت (البته آن زمان والده ما در قید حیات بود) و می‌آورد با نمی‌دانم آب سیب بود، آبمیوه‌ای بود، نمی‌دانم چه آبی بود، می‌آورد آنجا و مثلاً ساعت ده و یازده می‌آورد، حدود ساعت یازده، ده و نیم، من در اتاقی که در بیمارستان خوابیده بودم مشرف بودم به در خود بیمارستان، فاصله‌ای بود و می‌دیدم سر وقت ایشان پیدایش شد، از آن در بیمارستان پیدایش شد و دارد می‌آید یک چیزی هم دستش است، می‌آمد و در اتاق و این را آنجا می‌گذاشت و خلاصه ما یک مقداری را می‌خوردیم و یک مقداری هم نگه می‌داشتیم برای بعدازظهر و بعد با هم می‌آمدیم در باغ این بیمارستان شروع می‌کردیم با هم قدم زدن، می‌گفتند حدود نیم ساعت ما با هم قدم می‌زدیم

اصلا خود این قدم زدن می گفتند ما را راه انداخت، خود این قدم زدن با عشق و حال است دیگر، خودش اصلا آدم را حرکت می دهد. و می گفتند قدم می زدیم و وقتی که وقت تمام می شد ما دلمان نمی خواست جدا شویم از آقا سید محمد حسین، ولی می گفت مسجد دارم ظهر باید دیگر بروم به مسجد برسم. می گفتند که ما خلاصه می آمدیم تا درب بیمارستان ایشان را بدرقه می کردیم و ایشان می آمد و سوار تا کسی می شد و می آمد به سمت مسجد، مسجد آن موقع که الان هم هست خیابان سعدی شمالی بود پایین تر از بیمارستان امیر اعلم که الان هست.

گاهگاهی من می روم آن مسجد سالی یک مرتبه، دو مرتبه گاهی می روم آنجا و خلاصه خاطراتی داریم می نشینیم کنار برای خودمان، یک نمازی می خوانیم و کسی هم اصلا ما را نمی شناسد، یکی دو تا همه رفتند یا به رحمت خدا رفتند یا از آنجا رفتند، یکی دو تا پیرمردی می آیند: آقا سلام علیکم خدا پدرتان را بیامرزد فقط همین، کسی دیگر ما را نمی شناسد ما هم می نشینیم کناری برای خودمان.

می گفتند هر روز این کار پدر شما این بود در تمام اوقات در حالی که همه افراد حتی بستگان خود ما منحصر بود آمدنشان به یکشنبه و چهارشنبه، آن هم بعد از ظهر و در همان وقت ملاقاتی، اما ایشان این طور بود. خب واقعا این چه را می رساند؟ خب ایشان در همان موقع هم رفیق زیاد داشت، عرض کردم از افراد و اشخاص و منتسبین مرحوم آقای انصاری هم بود ایشان خب دوستانی داشتند، اما از میان آنها فقط یک نفر بود که این راه را طی می کرد و این همت را داشت و این مایه را می گذاشت و این حال و هوا را داشت، خب معلوم است خب آخر هم که خواهد شد همه که یک جور نیستند بالاخره همه افراد مختلف هستند دیگر.

و ایشان با این خصوصیتی که داشت و با این حال، در مقابل این حالش هم بود که خودش را فدای افکار دیگران و سلیقه دیگران و امیال دیگران هیچ گاه نکرد، افراد انسان را می خواهند بر طبق امیال خودشان ببرند: آقا باید بیایی این را قبول کنی! خب نمی خواهم قبول کنم، نه باید قبول کنی! خب چرا

قبول کنم؟ تو بیا قبول کن! چرا من بیایم؟ شما باید بیایی این راه را بروی! ما این راه را می‌پسندیم! خوب آیا راهت صحیح است که من را دعوت می‌کنی یا راهت خلاف است؟ اگر راهت صحیح است دلیلش را بیاور، اگر دلیل نمی‌آوری پس چرا اصراری می‌کنی؟ چرا اصرار می‌کنی؟ خوب آن که ترجیح بلامرجح است خوب من می‌گویم این راه درست است دلیل هم دارم، تو راه بدون دلیل خودت را داری از من تقاضا می‌کنی که من بیایم این که نشد، هیچ‌گاه در تمام با این خصوصیات و با این حال و با این تعلق به رفیق و محبت زائد ضرب المثلی که واقعا ایشان ضرب المثل بود، حتی نسبت به مسائل اسروی و خانوادگی و صله رحم.

بعد از فوت ایشان ما به هر کسی از اقوام می‌رسیدیم سر می‌زدیم می‌گفت خدا پدرت را رحمت کند، این کاری که تو می‌کنی، این حالت به خاطر پدرت است، پدرت این‌طور بود، اصلا یک فرد نمونه‌ای بود، ایشان در اسره ما و در فامیل ما از نقطه نظر رعایت صله رحم و رعایت این مطالب

الفت و انس کسی مانند ایشان نبود، و نسبت به رفاقت هم همین طور. ایشان چقدر برای رفیق مایه می گذاشت، صحبت می کرد درد و دل می کرد به حاجاتشان رسیدگی می کرد، اگر یک نیازمندی بود از دوستانش - من اطلاع داشتم، خود بنده اطلاع داشتم - خوابش نمی برد.

نمی دانم یک دفعه به رفقا گفتم یا نه این قضیه را، از این قضایا زیاد اتفاق افتاده حالا بعضی از اینها گفتن ندارد یعنی صحیح نیست. یک شب من مسجد بودم یکی از دوستان یکی از رفقا که اتفاقا هم فعلا او در قید حیات است و ان شاء الله خدا حفظش کند دیگر خیلی پیر شده. با هم صحبت می کردیم من دیدم یک خرده ناراحت است - همان زمانهای سابق، زمان شاه، سن من آن موقع هفده هجده سال بود - دیدم ناراحت است گفتم فلانی چرا ناراحتی؟ شب شنبه بود ما کنار نشسته بودیم مرحوم آقا هم آنجا نشسته بودند کنار محراب و دیگر می خواستند بلند شوند بیایند، شب بود، گفت فردا چک دارم ولی پول ندارم گفتم خب مثلا چکت چقدر است؟ فردا

شنبه است، گفت سیصد تومان، سیصد تا تک تومانی
نه سیصد میلیون و سیصد میلیارد، سیصد تا یک
تومانی چون آن موقع یک تومانی ارزش داشت!
سیصد تومان چک داشت، خب چه عرض کنیم
دیگر! سیصد تا یک تومانی، همین طور در ذهنمان
بود خب من که پول نداشتم پولم کجا بود؟ من دو
ریال هم در جیبم نبود که حالا بخوام... همین طور،
آمدیم، مرحوم آقا آمدند بیرون و ما به اتفاق ایشان
آمدیم به سمت منزل، پیاده تقریباً هفت هشت
دقیقه‌ای راه بود تا منزل، وسط راه ایشان پرسیدند
راستی آقا سید محسن با فلانی صحبت می‌کردی چه
صحبت می‌کردی؟ ایشان از آن دور لابد نگاه
می‌کرد، گفتم آقا جان من دیدم ناراحت است بعد از
ایشان سوال کردم علت را، گفت فردا چک دارم و
پول ندارم. گفتند چقدر است چکش؟ گفتم سیصد
تومان، گفت زود بیا خانه من می‌دهم برو به ایشان
بده، در رفتن سرعت کردند یعنی وسط راه بودیم،
گفتند بیا تند من پول می‌دهم برو بده به ایشان که فردا
برود پردازد. آمدیم منزل و پول را من از ایشان

گرفتم آمدم مسجد دیدم رفته، یعنی زود برگشتم
مسجد دیدم ایشان از مسجد خارج شده و رفته. سر
چهارراه یکی از دوستان که ایشان هم فعلا در قید
حیات است خدا حفظش کند یکی از دوستان در سر
چهارراه مغازه داشت من آمدم پول را دادم به او گفتم
که آقا فردا آقای فلان ایشان قرض دارد آقا جان این
را دادند شما بروید بدهید به ایشان که فردا برود
قرضش را بپردازد و گفت بسیار خوب، او هم گرفت
و گذاشت در جیبش که فردا پول را تحویل بدهد. ما
آمدیم منزل، گفتند چه کردی؟ گفتم آقا جان رفتم
دیدم که رفته، و رفتم پول را دادم به فلانی گفتم که
فردا ایشان قرض دارد شما برو به ایشان بده، گفتند
به او گفתי همین امشب برود در خانه‌اش بدهد؟
گفتم نه، گفتند خوب چرا نگفתי که امشب سرش را
راحت به رختخواب و به متکا بگذارد؟ همین امشب
می‌بایست برود و بدهد! توجه می‌کنید؟ و من را
دعوا کردند که چرا غفلت کردی؟ امشب این
ناراحت دارد می‌خواهد و چرا باید این‌طور باشد؟
خیلی عجیب بود. اصلا ایشان عجیب بود یعنی

واقعا می‌گویم... این یک نمونه، من مواردی سراغ دارم که اصلا خجالت می‌کشم الان بگویم، یعنی واقعا نمی‌توانم بگویم، می‌خواستم یک مورد دیگر بگویم مشکل بود برایم، لذا به همین یک مورد اکتفا کردم، یعنی این قدر رعایت رفیق را بکند، این قدر حساب رفیق را بکند، این قدر این مسائل در نزد او مهم باشد اهمیت داشته باشد. فیلم درنیاورده، تئاتر بازی نمی‌کند، واقع از درونش، از نفسش از آن حقیقت وجودش این مطالب همه نشأت می‌گیرد و به وجود می‌آمد.

در تمام این احوال ایشان هیچ‌گاه خودش را فدای امیال و سلائق نکرد، یعنی وقتی یک جریانی پیش آمد و یک عده‌ای جدا شدند و به راه خود رفتند و حق را نپذیرفتند، یک عده‌ای آنچه کردند که این پدر ما را وارد در جرگه خودشان کنند در محفل خودشان کنند و داشته باشند، اصلا پدر ما موقعیتش خوب خیلی فرق می‌کرد مثلا می‌گویند فلانی با ماست، آنچه کردند نتوانستند، گفتند حق این است اگر آمدید روی چشم‌مان، مخلص همه‌تان هم

هستیم، اگر نیامدید من نمی‌توانم پا روی حق بگذارم، بلند شوم بیایم در جاهایی که در آن مجالس در مقابل حق موضع گرفته؟ من چطور می‌توانم؟

ببینید خودش را داشت، آن محبت‌ها، آن کرامت‌ها، آن مسائل به جای خود، آن حفظ شخصیت و هویت و راه و مسیر هم به جای خود. این دو جنبه را انسان باید همیشه حفظ کند و نگه داشته باشد و با این دو جنبه انسان می‌تواند حرکت کند و هر مشکل و مانعی هست انسان می‌تواند از سر راه بردارد، این وضعیت ایشان بود یعنی حال ایشان این‌طور بود.

وقتی که ایشان آمدند در ایران - این را می‌خواستیم مطرح کنیم - بیست و دو سال در یک همچین فضایی بودند، به من می‌گفتند فلانی اگر دستور استادم نبود یک ساعت از وقتم را با یک نفر نمی‌گذراندم و در تمام این مدت بیست و دو سالی که من در تهران بودم یک ساعتش را بدون دستور استادم نبود. ایشان مسجد داشتند بهترین مسجد تهران را داشتند در بهترین موقعیت بودند، افراد،

اشخاص همه اینها، ولی به اندازه سر سوزنی به این مسجد و به این موقعیت دل نبسته بودند. وقتی که ایشان از این مسجد بیرون آمدند - گاهی ما مطالبی نقل می‌کردیم از ایشان خب ما در تهران بودیم و می‌رفتیم مشهد: فلان اتفاق افتاده...، یک دفعه ایشان گفتند آقا سید محسن اصلا دیگر نمی‌خواهم اسم این مسجد را برای من بیاوری، خیالت راحت هی تو می‌آیی نقل می‌کنی می‌گویی در مسجد این شده، فلان شده، چی چی شده، اصلا اسم این مسجد را دیگر برای من نیاور! این برای چیست؟ برای اینکه تعلق ندارد، در حالی که بقیه این‌طور نبودند.

یک وقت من در یک مجلسی شرکت کردم خدا رحمتش کند صاحب مجلس آدم خوبی بود ولی خب بالاخره از علمای تهران بود، یک مجلس روضه‌ای داشت عصر پنجشنبه ما رفته بودیم و خیلی از آقایان ائمه جماعات هم همه دور تا دور نشسته بودند. سخن از رفتن مرحوم آقا شد به مشهد، بعد ایشان اتفاقا بلند گفت که آقا ایشان چه مریدهایی داشتند در این مسجد و موقعیت مسجد و اینها چرا

گذاشتند رفتند؟! ما گفتیم حالا که این طور گفته خب
ما هم یک چیزی بگوییم، حالا یا خوشش می آید یا
نه! گفتم که آقا مرید باید به دنبال مراد باشد یا مراد
به دنبال مرید؟ آقا رنگش قرمز شد، کدام باید به
دنبال دیگری باشد مراد به دنبال مرید یا مرید به دنبال
مراد؟ شما به دنبال مرید هستید! شما هستید که صف
نماز را می شمارید اگر یکی کم باشد می روید ردش
را می گیرید کجا بوده! چرا نیامده! جای دیگر رفته،
مسجد دیگر رفته، چه شده، آقا از دست ما ناراحت
شدی؟ نه! ناراحت نشدم دلم می خواهد این مسجد
بروم! مسئله ای اتفاق افتاده بفرمایید منزل، شامی،
نهاری، چلوکبابی، خلاصه مرغی، چیزی، باید از دل
مومن درآورد! بالاخره این که الان رفته برای چه
رفته؟ به چه جهت رفته؟!

اهل این حرفها نبودند، اهل این مسائل نبودند،
لذا وقتی امر استاد می آید... لذا رفتن مشهدشان هم
به امر استاد بود این را هم رفقا در نظر داشته باشند،
هم آمدن به ایرانشان به امر استادشان بود و هم رفتن
به مشهدشان به امر استاد ایشان بود. استاد ایشان

فرمودند به ایشان (در آن سفر سوریه، در کنار مرقد مطهر حضرت زینب سلام الله علیها) که وقتی به ایران مراجعت کردید شما به مشهد هجرت کنید و دیگر در آنجا باشید، یعنی در هر دو قضیه، گرچه خود ایشان در میلشان و در قلبشان بارها هم می‌فرمودند، بارها و بارها این مطلب را ایشان می‌گفتند من از نجف که به ایران و تهران آمدم من همیشه در دلم این بود که دوباره برگردم یا به آن علی یا به این علی، یا به علی پدر و یا به علی فرزند که علی ابن موسی الرضا علیه السلام باشد و خداوند علی ابن موسی الرضا را نصیب ما کرد و ایشان ارادت خاصی نسبت به امام رضا علیه السلام داشتند، همه ائمه تفاوتی نمی‌کنند، ولی نمی‌دانم چه سرّی هست در مسئله، خب حالا خود ایشان هم می‌فرمایند که خلاصه نسبت به امام رضا علیه السلام یک حال و هوای خاصی داشتند، خدا قسمت کند، خدا قسمت کند یک مقداری از آن حال و هواها را هم خدا به ما بدهد و ببینیم چه خبرها است، نه اینکه چه خبر است، چه خبرها، نه یک خبر و دو خبر... خبرهای

بی‌انتها، یعنی خبرهایی است که حد ندارد، هر کسی
برود پیش امام رضا علیه السلام از این مسائل دارد
خدا قسمت کند.

و ایشان برگشتند در همان جا و دیگر در همانجا
بودند این برای چه بود؟ برای دنیا بود آمدند و رفتند
و در آنجا سکنی گزیدند در حالتی که ذره‌ای دامن
ایشان به دنیا و کثرات آلوده نشد و ما را هم به همین
مسیر دعوت کردند گفتند ما رفتیم و رسیدیم بسم
الله! بفرمایید، نه شعبده‌ای بود و نه سحری بود و نه
تخیلی بود و نه توهمی بود و این هم آثارش و این
هم خصوصیاتش. ان شاء الله خداوند قسمت کند.

توفیقی بود امشب من آمدم و گرنه گفتم امشب
حال ندارم و نمی‌دانم از صحبت‌هایم پیدا بود یا نه؟
حالم مناسب نبود، ولی گفتیم دیگر علی الله ما
زیارت رفقا و دوستان را از دست ندهیم، حالا برویم
قوه خودش می‌آید. و اصلاً چیزهای دیگری
می‌خواستیم بگوییم ولی یک چیزهای دیگر آمد، من
اصلاً نمی‌خواستم این حرفها را امشب بزنم حتی یک
کلمه‌اش را، دیگر هر چه بیاید خب خوش آمد

بالاخره شبهای ماه مبارک است و چه خوب است که بیایم و از این حرفها و این مطالبی که اینها موجب انبساط دل و بهجت خاطر هست از این مطالب صحبت بشود. واقعا عرض کردم این دعای ابوحمزه ثمالی عجیب انسان را متوجه خودش می‌کند، حقیقت انسان را می‌آورد و راه‌کار راه را هم در اختیار انسان قرار می‌دهد. امام سجاد علیه السلام یعنی می‌گوید بفرمایید ما این هستیم و باید این چنین بود و باید به این نحو و به این کیفیت عمل کرد، دیگر راه چنان رو که رهروان رفتند، بزرگان این طور بودند و رفتند و سهم‌شان را از این دنیا بردند و برای ما بهترین آثار خودشان را که همان کلمات خودشان، نوشته‌های خودشان، مطالبی که من این قدر به رفقا توصیه می‌کنم مطالب مرحوم آقا را شوخی نگیرید، سخنانشان، کتابهای ایشان، من می‌دانم یک چیزی هست، من رفقا را نمی‌خواهم سرکار بگذارم واللّه باللّه به که قسم بخورم که آنچه را که می‌گویم روز قیامت پایش می‌ایستم و تضمین می‌کنم که اگر کسی

به مطالب ایشان دقت کند، تأمل کند، عناد را کنار بگذارد، دنیا را کنار بگذارد، هوای نفس را کنار بگذارد، از مطالب ایشان برای امیال خودش استفاده نکند و ایشان را به دنبال امیال خودش نکشاند، خداوند برای او قطعاً فتح باب خواهد کرد، قطعاً فتح باب برای او خواهد شد و به همان مسیر... خودشان فرمودند این حرف هم از من نیست این حرف هم از خود ایشان، بارها به بنده فرمودند: گر گدا کاهل بود تقصیر صاحبخانه نیست! از خداوند بخواهیم خداوند توفیق فهم به راه و مسیر اولیا و همین طور توفیق عمل و متابعت آن راه بزرگان را قسمت همه ما به خصوص در این ماه مبارک بفرماید.

اللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ